

NÁTTÚRUFRAEÐISTOFNUN ÍSLANDS

Sent umhverfisnefnd Alþingis

Reykjavík 02. desember 2003
2003110019/016-1
SB/hj

Umsögn um tillögu til þingsályktunar um afléttingu veiðibanns á rjúpu sbr. þskj. 154

Vísað er til erindis dags 17. nóvember sl. þar sem óskað er umsagnar Náttúrufræðistofnunar Íslands um tillögu til þingsályktunar þess efnis að Alþingi álykti að umhverfissráðherra aflétti veiðibanni á rjúpu sem fyrst. Í stað veiðibanns leggja flutningsmenn til að eftirfarandi leiðir verði farnar, ein eða fleiri, til að vernda íslenska rjúpnastofninn: stytting veiðitíma, svæðisbundin friðun, einkum þar sem rjúpu- og fálkastofninn eiga undir högg að sækja, tímabundið sölubann, hámarksveiði á hvern veiðimann og bann við veiðum tiltekna daga vikunnar, sem og aukið eftirlit með banni við notkun vélhjóla og vélsleða við veiðarnar.

Náttúrufræðistofnun Íslands lagði til sumarið 2002 að dregið yrði verulega úr rjúpnaveiði með því annars vegar að stytta veiðitímamann verulega (í 1 mánuð) og hins vegar að sett yrði á tímabundið bann við sölu á rjúpum. Markmið tillagnanna var að draga 50-75% úr veiðisókn til þess að skapa rjúpnastofninum svigrúm til að vaxa með sama hraða og hann gerði í uppsveifluárum á fyrri hluta 20. aldar, þ.e. 50-60% á milli ára. Það var mat stofnunarinnar að til þess að ná þessu markmiði með styttingu veiðitíma eingöngu (þ.e. ef áfram yrði heimilað að selja rjúpu), þá þyrfti að færa veiðitímamann niður í 1-2 vikur.

Alþingi hafnaði síðastliðið vor að setja á sölubann og mælti þess í stað með styttingu veiðitíma. Umhverfissráðherra bað Náttúrufræðistofnun Íslands í kjölfarið um nýjar tillögur til að draga úr veiði á rjúpu byggðar á tillögugerð stofnunarinnar frá 2002. Niðurstaðan varð að mæla með alfriðun rjúpu næstu 5 árin enda taldi stofnunin, og telur enn, algerlega óraunhæft að ná veiðinni nægilega mikið niður með styttingu veiðitíma einvörðungu.

Í greinargerð með áður nefndri þingsályktunartillögu segir í 2. málsgrein að rannsóknir skorti til að byggja á jafnafrifaríka ákvörðun og veiðibann er. Náttúrufræðistofnun Íslands bendir á að flutningsmenn taka undir eina af frumforsendum aðgerðanna, þ.e. að rjúpnastofninn standi höllum fæti. Óumdeilt er að síðasta stóra rjúpnahámarkið var 1955 og að áratugina þar á undan voru oftast nær stórir rjúpnatoppar með um 10 ára millibili. Eftir 1960 verða breytingar og topparnir (rjúpnahámörkin) hafa orðið æ lægri síðan. Síðasti toppurinn (1997) var einungis um fjórðungur af stærð toppsins 1955 ef marka má þau takmörkuðu gögn sem til eru frá þeim tíma. Þetta ástand, sem varað hefur í nokkra áratugi, er óviðunandi að mati Náttúrufræðistofnunar.

Náttúrufræðistofnun Íslands hefur bent á að nokkrar ástæður geti verið fyrir lakari stöðu rjúpnastofnsins í dag. Veiðisóknin er hins vegar eini þátturinn sem unnt er að hafa áhrif á til skemmri tíma. Rannsóknir í Skandínavía sýna að skotveiðar hækka heildarafföll á rjúpu, þ.e. leggjast að hluta til við hin náttúrulegu afföll. Hliðstæðar mælingar frá Íslandi gáfu svipaða niðurstöður; skotveiðar hafa því áhrif á rjúpnastofninn. Með skírskotun til varúðarreglunnar lagði Náttúrufræðistofnun því til að

dregið yrði verulega úr veiði á rjúpum, þrátt fyrir að orsakasamhengi veiða og viðkomu rjúpnastofnsins væri ekki þekkt í þaula.

Í tillöggunni er tekið undir það mat Náttúrufræðistofnunar Íslands, sem var forsenda aðgerða umhverfisráðherra síðastliðið sumar, að rjúpnastofninn standi sannanlega höllum fæti og það beri að draga úr veiðisókn. Einnig er rétt að áréttta, líkt og flutningsmenn tillögunnar gera, hlutskipti fálkans, en fálkastofninn er algjörlega háður ástandi rjúpnastofnsins. Rannsóknir stofnunarinnar sumarið 2003 sýndu að fálkum hefur fækkað verulega á Vesturlandi og Suðurlandi þar sem veið hefur verið rjúpnaþurrð í langan tíma.

Í þriðju málsgrein greinargerðarinnar segir að veiðibann eigi sér ekki hliðstæðu í sögu rjúpnaveiða á Íslandi. Þetta er á misskilningi byggt. Gripið var til tímabundinnar alfriðunar rjúpna nokkrum sinnum á fyrri hluta 20. aldar, þ.e. árin 1915, 1920-23, 1930-32 og 1940-42. Það er því rík hefð fyrir því að nota friðun til að draga úr veiðisókn í rjúpur hér á landi.

Flutningsmenn vilja draga úr sókn í rjúpnastofninn með öðrum aðgerðum en friðun. Þeir telja upp nokkra kosti, án frekari útfæringar, sem ráðherra er ætlað að taka afstöðu til. Þær leiðir sem nefndar eru í tillöggunni eru allar í sjálfu sér skynsamlegir kostir við veiðistýringu og hafa verið ræddar oft áður í tengslum við verndun rjúpunnar:

1. Stytting veiðitíma í 4-5 vikur. Hefðbundinn veiðitími á rjúpu í næstum 80 ár hefur verið tæpar 10 vikur (69 dagar). Rannsóknir hafa sýnt að mestur hluti veiðinnar fellur til á fyrstu vikunum og við venjulegar aðstæður hafa um 80% fuglanna veiðst í lok 5. viku veiðitíma. Það er því mat Náttúrufræðistofnunar Íslands að veiðimenn geti auðveldlega bætt sér að verulegu leiti upp þá sóknarskerðingu, sem fellst í 4-5 vikna veiðitíma, með því að sækja oftar. Því lagði stofnunin til sumarið 2002 að samhliða styttingu veiðitíma í einn mánuð (1.- 30. nóvember) yrði sett á tímabundið sölubann. Með því yrði dregið úr hvatningu til að stunda magnveiði og jafnframt myndu áhrif aðgerða koma fyrir fram en ef einungis yrði stuðst við sölubann þar sem áhrifa þess færi ekki að gæta að fullu fyrir en að nokkrum tíma liðnum.

2. Svæðisbundin friðun. Þetta er að mati Náttúrufræðistofnunar Íslands vænleg leið til að stýra rjúpnaveiðum, þ.e. að hafa í bland svæði þar sem er veitt og svæði þar sem rjúpan nýtur griðar. Náttúrufræðistofnun lagði því til á síðastliðnu ári að hafist yrði handa um undirbúning slíkra aðgerða. Svæðisbundin friðun er flókin í framkvæmd og þarfnast nokkurra ára undirbúnings. Þess má geta að þau svæði sem má telja til rjúpnalanda á veiðitíma og rjúpnaveiðar eru nú bannaðar á (að Reykjanesskaga meðtöldum) eru í heild fremur lítil eða á að giska innan við 10% af veiðilendum. Til þess að svæðisbundin friðun komi að tilætluðum notum þurfa svæðin í heild að vera mun víðáttumeiri og dreifast á öll helstu rjúpnaveiðilöndin.

3. Tímabundið sölubann. Að mati Náttúrufræðistofnunar Íslands er þetta, ásamt styttingu veiðitíma, vænlegasta aðgerðin til að draga úr sókn í rjúpuna. Því lagði stofnunin þessa aðgerð til sem aðra helstu leiðina til að draga úr sókn í tillögum sínum sumarið 2002. Þrátt fyrir það að Alþingi hafi hafnað þessari leið telur Náttúrufræðistofnun engu að síður að sölubann á villibráð hljóti að verða meðal þeirra stjórnþækja sem umhverfisyfirvöld þurfa að hafi í höndunum til að stunda skynsamlega veiðistýringu. Náttúrufræðistofnun áréttar hér einnig þá skoðun að skotveiðar eigi fyrst og fremst að vera tómstundaiðja.

4. Hámarksveiði á hvern veiðimann. Helsti gallinn við þessa leið er að hún er talsvert flókin í framkvæmd. Aðferðir til að setja veiðimönnum skorður með kvótum þurfa m.a. að uppfylla eftirfarandi: (1) auðkenna þarf alla veiðda fugla með merkjum sem ekki nást af án þess að skemma þau, (2) merkin verða að bera auðkenni sem rekja má til einstaks veiðimanns (veiðikorthafa), (3) merkin verða að vera óframseljanleg, (4) háar sektir verða að vera við misnotkun og (5) virkt eftirlit er nauðsyn! Þetta kerfi hefur t.d. verið notað sums staðar við gæsaveiðar í Bandaríkjunum. Á sínum tíma var lagt til í frumvarpi til villidýralaga að heimila að setja kvóta á veiðimenn. Það ákvæði var hins vegar fellt út í meðförum Alþingis.

5. Bann við veiði tiltekna daga vikunnar. Þetta er önnur útfærsla á tillögu nr. 1 hér að ofan. Hugsunin með þessu er að brjóta frekar upp þann takmarkaða tíma sem gefinn er til veiða. Þessi aðferð ásamt því sem boðað er í lið 1 og 2 eru að mati Náttúrufræðistofnunar Íslands vænlegir kostir til veiðistýringar, svo fremi sem hvatinn sem felst í því að geta selt rjúpur sé ekki fyrir hendi.

Náttúrufræðistofnun Íslands mælir gegn afléttingu veiðibanns á rjúpu þar til öflug stjórnþæki, sem tryggja sjálfbærar veiðar, hafa verið skilgreind og lögfest. Í stað þess leggur stofnunin til að umhverfisnefnd geri nauðsynlegar breytingar á lögum nr. 64/1994 og bæti við ákvæðum er heimila umhverfisráðherra að setja á (tímabundið) sölubann á hvers kyns villibráð og að heimilað verði að takmarka veiðar með óframseljanlegum kvótum á einstaka veiðimenn. **Slík stjórnþæki, ásamt þeim sem ráðherra hefur þegar lögum samkvæmt, munu auðvelda alla veiðistýringu í framtíðinni.** Náttúrufræðistofnun Íslands er reiðubúin að vinna með nefndinni að mótun slíkra lagabreytinga.

Virðingarfyllst,

Snorri Baldursson
aðstoðarforstjóri

NÁTTÚRUFRAEÐISTOFNUN ÍSLANDS